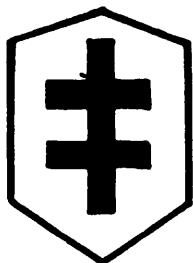

ВАЮЙ, НАРОДЗЕ, ЗА СВАЕ ПРАВЫ! – К. Каліноўскі

ЗА
ВОЛЮ
БАШЬ-
КАЎ-
ШЧЫНЫ!

ЗВАЖАЙ

Часапіс Беларускіх Вэтэранаў. Выдае Камітэт Сувязі Быўшых Беларускіх Вайскоўцаў

Z V A Z A J – Magazine, published quarterly by Liaison Committee of Byelorussian War Veterans. Address: ZVAZAJ, 57 Riverdale Ave., Toronto, Ont., M4K 1C2

Год 8

Сакавік, 1981

№ 1 (21)

ПАЧАТАК КАНЦА?

Напрыканцы леташняга году адбыліся дэльце, першаднай гістарычнай вагі, падзеі. Прыйгнітаючай бальшынёй галасоў Амэрыканцы выбраў сваім трэзыдэнтам Роналда Рэгана, калішняга акцёра й арганізатора прафсаюзаў у Галівудзе, быўшага губэрнатара Каліфорніі. Пасля недалукі Джымі Картера, што, – ні рыба, ні мяса, – нарабіў так шмат шкоды Амэрыцы ў вольнаму съвету, даўши магчымасць маскоўскім ваенным падпалышчыкам залезыці ў Афрыку, Афганістан, ды ў Нікарагву, Рэган прынясе зъмены на лепшае.

З Рэганам да ўлады прыйшла Рэспубліканская партыя, што падтрымлівае індывідуальную вольнасць супраць сацыялістычнага калектывізму, ідзе за вольны рынак бяз умешваньня ў тваё жыццё "старшага брата", г.зн. ураду. А для нас, Беларусаў, найважнейшае тое, што рэспубліканцы, якіх ішы, разумеюць небясьпеку для вольнага съвету з боку Масквы, якая бязупынна паднечвае войны, каб запанаваць над съветам.

Рэган абяцаў Амэрыцы вярнуць ейную мілітарную магутнасць, каб такім чынам забясьпечыць мір, бо, як ведам, крамлёўскія махляры да гэтага часу вечна нападалі на слабых і зьняможаных, не гаворачы ўжо пра тое, што за цэлы час свайго панаваньня вымардавалі звыш 70 мілёнаў няянных людзей.

Вельмі важныя падзеі адбыліся лягтесь у Польшчы. Дзякуючы цэлай сэрыі страйкаў, польскія рабочыя здабылі сабе права мець незалежны ад камуністычнага рэжыму прафсаюз, якія яны назвалі "Салідарнасць".

**ВІТАЕМ УСІХ СУРОДЗІЧАЎ НА ВЫГНАННІ і НА ПАНЯВОЛЕНІЙ БАЦЬКАЎЩЫНЕ
ЗЪ ВЯЛІКІМ САКАВІКОМ!**

ЖЫВЕ БЕЛАРУСЬ!
Летась Беларусы съяўтка-
валі 1000 год сваей дзяржаў-
най гісторыі. Рэпрадукцыя
паштоўкі з паняволенай баць-
каўшчыны.

У гэтым аграмаднай заслуга Леха Валэнсы, лідара рабочых з гданскага суднабудаўніцтва. За рабочымі ўсылед пайшлі сяляне, што зарганізавалі сельскую "Салідарнасць", а за імі й студэнты, якія здабылі права на сваё, незалежныя ад камуністычнага ўраду, хадрусы.

Сваім вытрывальным і адважным змаганнемпольскія рабочыя здабылі тое, пра што марашь прыгнечаныя рабочыя ўсіх таталітарных краінах: магчымасць таргавацца із найбольшим ворагам і эксплётатарам рабочага - камуністычным урадам.

Рабочыя даказалі хвальш камуністычнае систэмы. Таталітарная ўлада страціла сацыяльную базу. "Дыктатура пралетарыяту" стала пустым лёзунгам. Адзінай апорай рэпрэсійнае ўлады асталася паліцыя й савецкія танкі. Працэс, распачаты ў Польшчы, будзе прадаўжацца, сіла яго ня спыніць. Усе пазналі "голага цара". Даказана, што партыйныя ўлады скапітулююць перад адважнымі і разважнымі прыгонікамі.

Калі ка муністычная партыйная буржуазія сабралаася 23-га лютага на 26-ы кангрэс у Маскву, партыйны жрэц Брэжнэў абяцаў, што "мы не пакінем братняга польскага народу" і што "антысацыяльныя элемэнты пацерпяць апарэзу". Во-во!

Вы гэтых "антысацыяльных элемэнтаў звыш 70 мілёнаў вынішчылі, а ўсё яшчэ не далі волі, каб сабе на харчы, вонратку й жыльё людзі зарабілі. А цяпер прыходзіць час, што руکі караткаватыя робяцца. Відаць, што прыходзіць пачатак канца, канца бязбожнай, антырабочай і антычалавечай улады.

БЕЛАРУСКА-ПОЛЬСКІЯ СУАДНОСІНЫ ў ВЯЛЕЙШЧЫНЕ
падчас нямецкае акупацыі ў 1941 – 1944 г.г.

Хутка споўніцца 40 год ад пачатку нямецка-савецкае вайны ѹ акупацыі Немцамі былай Заходній Беларусі. Пасьля першага "вызвалення" амаль увесь польскі элемэнт хутка зынік з земляў б. Зах. Беларусі. Ужо на пачатку бальшавіцкай акупацыі былі арыштаваныя ѹ вывезеныя на "дабравольнае пасяленыне" ці ѹ концлягеры быўшыя польскія ўраднікі, лясьнікі, аб'ездчыкі, паліцыянты. Найбольш павывозілі зімой 1939/40 г., а вялікая колькасць Палякаў з Зах. Беларусі прытулілася ѹ Вільні, дзе "вызвольнікі" былі ня поўны месяц, а іншым Палякам пашанцавала дастацца на польскія этнографічныя землі пад нямецкай акупацыяй.

Беларускі Камітэт у Варшаве.

Ад пачатку існаваныя незалежнай Польшчы ў 1918 г. у Варшаве заўсёды знаходзілася нейкая колькасць беларускай інтэлігенцыі, работнікаў і работніц, як сталыя жыхары гораду (праф. др. інж. Вацлаў Іваноўскі, Гальляш Леўчык – паэт і нашанівец, інж. Рамуальд Земкевіч – архівіст і дасьледнік беларускай літаратуры 19 стагодзідзя ѹ інш.) Тымчасовыі жыхарамі была беларуская студэнцкая моладзь польскіх вышэйшых школаў, а таксама студэнты адзьвіду праваслаўнае тэалёгіі Варшаўскага ўніверсітэту (Баслык, Шышко, Парос (ён Апанас), Нарко (ён Філафей), Лапіцкі ды шмат іншых. У перадваенны Варшаве існавала беларуская арганізацыя "Асьветнае Тав. Беларусаў".

Хутка пасьля капітуляцыі Варшавы паўстаў там зь ініцыятывы двух маладых беларускіх лекараў (др. М.Ш. і др. В.Т.) Беларускі Нацыянальны Камітэт. Адносіны акупантай да Беларусаў, Украінцаў і Лятувісаў у Польшчы (Ген. Губэрні) былі прыхільнія і рэгістрацыйныя пасьветкі Камітету мелі даволі вялікую вагу ѹ вачох Немцаў. Вось чаму шмат Палякаў, ведаючых беларускую мову (часцьць зь іх загадам польскіх кансьпірацыйных уладаў) ішлі рэгістравацца ѹ Беларускі Нацыянальны Камітэт. Некаторым зь іх удавалася нейкім цудам яшчэ апрач таго дастаць пасьветкі ад розных паліцыйных уладаў.

22-га чырвеня 1941 г. распачалася вайна ѹ скора Вільні ѹ вялікая частка б. Зах. Беларусі апынулася ѹ нямецкім валоданыні. У самай Вільні жыла даволі вялікая колькасць беларускай інтэлігенцыі. Станічна паўсталая думка заляжыць Беларускі Нацыянальны Камітэт з такай самай мэтай, як і варшаўскі, а гэта: агульная рэпрэзэнтация, узаемная помач ды абарона Беларусаў перад нямецкімі акупацийнымі ўладамі, ну ѹ зразумела – лятувіскімі.

Ужо ў першых тыднях акупацыі начальнікі акупантай над беларускім наўвесткі аб жудасных зъдзеках над беларускім наўствівіем нямецкіх ортскамандантаў і польскай дапаможнай паліцыі парадку.

Скуль зъявіліся на Віленшчыне ѹ Вялейшчыне Палякі?

Ужо ўспаміналася раней, што ѿ самой Вільні знайшла сховішча значная колькасць Палякаў з б. Зах. Беларусі. Яны ѹ былі гэтай першай хвалі,

якай паплыла ѹ паветы ѹ воласці амаль усьлед за першымі калёнамі нямецкіх войскаў, прарапануючы ўсюды свае ўслугі Немцам. Другой хвалі былі Палякі зарэгістраваныя ѹ БНК у Варшаве, між іх нейкая частка г. зв. фольксдойчай (Палякаў нямецкага паходжання, або маючых нямецкія прозвішчы). Вось гэтыя людзі ўжо на пачатку нямецкае акупацыі захапілі амаль усе адміністрацыйныя становішчы ды распачалі тэрарыстычную акцыю супраць съведамых Беларусаў – інтэлігенцыі, настаўнікаў і съведамага беларускага сялянства.

Ахвяры.

У першых тыднях акупацыі з рук польскай паліцыі парадку (Орднунгсполіцай) былі замардаваныя сотні людзей. Сярод іх у Ашмяне загінуў Францішак Галіяс, дзеяч Беларускай Хрысьціянскай Дэмакратыі, у Астраўцы падчас т. зв. ўцёку (польская вэрсія), Палякі з паліцыі застрэлілі Вайщеха Шутовіча, роднага брата ведамага беларускага дзеяча мгр. Янкі Шутовіча. Вайщех Шутовіч, выпускнік Гандлёва-Гаспадарчай Школы ѹ Вільні, ніякай палітычнай ці грамадзкай дзеяльнісці не займаўся; у Глыбоцы польская паліцыя застрэліла Кузьму Крука, доўгагадовага роднага Віленскай Гарадской Рады, а ѿ Наваградку з тых жа польскіх рук загінуў Уладзімер Панько, інжынер-электрык; у Міры Стайпецкага пав. – Павал Брылевіч, настаўнік і мясцовы беларускі дзеяч; у Лідчыне – Рандарэвіч, дзеяч Беларускай Хрысьціянскай Дэмакратыі. Бясысьледна зьнік у Сыўрскім пав. проф. др. Станіслаў Любіч-Маеўскі, аўтар шматлікіх працаў з галіны геаграфіі. У Маладэчанскім павеце Юльяну Саковічу ѹ Паўлу Асіповічу цудам удалося вырвавацца з рук польскай паліцыі і ўцячы ѿ Менск.

Засяг.

Не магло быць ніякага сумлеву, што Палякі, захапіўшы ўладу ѹ руکі, уважалі б. Зах. Беларусь непадзельнай часткай Польшчы. Праз Вялейшчыну йшла польскай пэнэтрацыі далёка ѹва Ўсходнюю Беларусь: Менск, Слуцак, Віцебск. З дазволу, а то наўсет з загаду арх. Рамуальда Ялбжыкоўскага польскія рыма-каталіцкія ксяндзы пачалі "місіянерскую" працу далёка на ўсход ад мяжы рыскага трактату (гл. "Пайшло з дымам" кс. Валер'яна Мэйштовіча – выд. Польскай Культ. Фундацыі, Лёндан, 1973 г.)

У самай Вялейшчыне прыходзілася бачыць такія кур'ёзныя шыльды, як "Пастарунак Польскай Паліцыі Панствовай". У паветавых управах, вясковых школынстве, паліцыі, воласцях – усюды польская мова.

Сытуацыя ѹ некаторых паветах.

Ашмянскі павет Палякі лічылі нейкай "польскай рэспублікай". Уся адміністрацыя, паліцыя, школыніцтва былі абсаджаныя Палякамі. Ашмяншчына была таксама гаспадарчай базай польскага падполяля ѹ Вільні. Амаль кожны дзень адыходзілі адтуль у Вільню наладаваныя харчамі аўтамашыны. Кажнага тыдня нават ладзіўся кірмаш, на якім

З В А Ж А Й

3

віленскія спэкулянты ўсімі спосабамі стараліся ашукваць мясцове сялянства. У Ашмяншчыне Беларус у польскіх вачох быў сынанімам камуніста й ворагам Польшчы. Гэта адсюль выйшадзіў лёзунг: "Съмерць кожнага Беларуса павялічыць стан польскай уласнасці", лёзунг, які ў крыху змадыфікаванай форме (заміж "кожнага" было "актыўнага"), пераняла польская Армія Краёвая, якая дзеіла ў б. Зах. Беларусі. Малая ашмянская турма была перапоўненая Беларусамі, пераважна вясковай інтэлігенцыяй і настаўнікамі. Памятаю, напр. настаўніка Мацюкевіча трымалі там толькі за тое, што належала да савецкага арганізацыі (паслья "вызвалення") супрацьпаветранай абароны. Калі Беларусы пазней перанялі ў свае руکі адміністрацыю павету, дык тагачасны начальнік паліцыі А. Калодка, паслья кароткага съледзтва, усіх вязніў звольніў, за што паслья, дзякуючы польскім інтрыгам, ледзь галавой не наляжыў.

У Смаргонскім павеце старшынём быў Паляк Бэркоўскі, сябра БНК у Варшаве, заступнікам нейкі Коло, начальнікам паліцыі – былы польскі сяржант Вальтман. Два апошнія – фальксдойчы, жаўнеры нямецкага арміі зь першага сусветнага вайны. Да Беларусаў адносіліся вельмі дрэнна.

У Маладэчане старшынём павету быў былы ротмістр польскае кавалерыі Віктар Ўневіч, роджаны ў Глыбочыне (Пархвенава), сябра БНК у Варшаве. Ен меў пасьветкі з розных варшаўскіх нямецкіх паліцыйных установаў і добра ведаў беларускую мову. Яго заступнікам быў Вітальд Бурачэўскі, былы рэфэрэнт басьпекі вялейскага староства, таксама сябра БНК у Варшаве. Паходзіў спад Куранца каля Вялейкі. Валодаў прыгожай беларускай мовай, быў добрым адміністратарам і прасьледаваньнем Беларусаў не займаўся. Начальнікам паліцыі быў афіцэр польскай двойкі Карчэўскі, ягоным заступнікам – спольшчаны Беларус Жылінскі. Апошнія два вылоўлівалі съведамых Беларусаў і пераважна адсылалі іх у вялейскую турму.

У Валожынскім павеце шырокую антыбеларускую дзеяньсць праводзіў нейкі "беларускі патрыёт" Корсак, сябра БНК у Варшаве. Яму памагаў таксама "беларус" Караваўч, гэрбу Пагоня, – як ён сам мне казаў, – ізь вельмі старога беларускага шляхціцкага роду. Змаганье з гэтаймі "беларусамі" было вельмі цяжкое.

У Вялейскім павеце сітуацыя ня была трудная. Старшынём павету быў мясцовы адвакат Валішэўскі, які згаджаўся на пераняцьцё адміністрацыі Беларусамі. У самай управе працавала шмат Беларусаў. Заступнікам старшыні быў мясцовы Беларус Сапешка. Толькі ў Куранецкай воласці старшынём быў фольксдойч і вялікі польскі шавініст Матрос, былы капітан аўстрыйскай арміі зь першай сусветнай вайны. Ен ненавідзеў Беларусаў, забараняў карыстасцца беларускай мовай у валасной управе, перашкаджаў уводзіць беларускую мову ў вясковыя школы. Барацьба зь ім як і іншымі фольксдойчамі (начальнік паліцыі ў Вялейцы Ст. Пасіцель, начальнік паліцыі ў Смургонях Вальтман і ягоны заступнік Коло, старшыня павету ў Мядзеле Цандэр) была вельмі

цяжкая бо акруговы камісар меў інструкцыі не звалняць фольксдойчаў з адміністрацыі й паліцыі.

Ад самага пачатку цызільнай нямецкай адміністрацыі ў акруговым камісарыяце працавалі Беларусы: др. Катовіч у ахове здароўя, Язэп Пратасэвіч у адзьдзеле школыніцтва ды вельмі спрыяльны Беларусам др. Яшчынскі, Казак, у вэтэрынарным адзьдзеле. У Вялейцы й павеце была ладная колъкасьць беларускай інтэлігенцыі з вышэйшай ці сярэдняй асьветай. На вялікі жаль, гэтая людзі, інкаторыя скончыўшыя Віленскую Беларускую Гімназію, не праяўлялі вялікай ахвоты да нацыянальнай ці грамадзкай працы.

Старшынём Мядзельскага пав. быў ужо згаданы Цандэр, які тэрарызаваў мясцове беларуское насељніцтва. То е самае было ў Крывіцкім павеце, а яшчэ горш у Ільлянскім, дзе старшыня павету Яворскі і начальнік паліцыі – два польскія шавіністы зьдзекваліся з насељніцтва. Апроч іх, па павеце гэйсаў, маючы нейкія спэцыяльныя паўна-моцтвы, якія атрымалі ў першыя тыдні вайны ад ортскаманданта, Паляк Зыдлер-Розэнфэльдт, былы каморнік аднаго з польскіх маёнткаў. Ен разъяжджаў па павеце, вышукваў багацейшых сялян ды рабаваў іх як... прыхільнікаў камуністычных.

Толькі ў вадным Радашкавіцкім павеце старшынём быў Аляксандар Галяк, бацька Леаніда, вельмі адданы Беларус-патрыёт, нажаль лёгкаверны. На начальніка паліцыі ён паклікаў (на пачатку цывільнай улады можна было) Расейца Івана Сініцкага, які быў, як пазней выявілася, вышэйшым афіцэрам НКВД у Аўгустове. Сініцкі ані нямецкай, ані беларускай мовы ня ведаў. Дзякуючы рэкамэндацыі Галяка ў канцы 1941 г. быў назначаны старшынём павету ў Вялейцы.

Візыта кс. В. Гадлеўскага ў Вільні

Дзесяці ўканцы ліпеня 1941 г., праездам у Менск, Вільню наведаў кс. В. Гадлеўскі. Калі 17-га верасьня 1939 г. разышлася ў Вільні вестка, што бальшавіцкія войскі перакрочылі бальшавіцка-польскую мяжу і "вызваліяць" Заходнюю Беларусь, шмат польскай інтэлігенцыі ды вышэйшых польскіх урадаўцаў пастановіла зараз-жа ўцякаць у Лятву, Латвію й Эстонію. Толькі некаторыя, у тым ліку і некалькі Беларусаў, пастановілі ўцякаць у Усх, Прусію; між іх былі малады беларускі паэт, абсальвант Віленскага ўніверсітэту, судзьдзя Аўген Бартуль, арганізатар Беларускага Фронту, ведамы беларускі рэлігійны і грамадзкі дзеяч, б. вязень у Макатове, кс. Вінцэнт Гадлеўскі; былы пасол польскага сойму, арганізатар Сялянскага Саюзу др. Янка Станкевіч і беларускі драматург і акцёр Францішак Аляхновіч, аўтар кнігі "У кіпцюрах ГПУ" – успамінаў вязнія канцлягеру на Салаўкох, – ды некалькіх іншых.

Кс. В. Гадлеўскі прыехаў у Вільню ў таварыстве барона Аўгена Энгельгардта, латышскага Немца, які добра ведаў беларускую мову ды пазней з гэтай мовы на нямецкую пераклаў вершы Максіма Багдановіча. Кс. Гадлеўскі зрабіў вельмі цікавы даклад аб тагачаснай сітуацыі наагул ды шырэй апавядоў як Палякі

(Канец на бачыне чацвертай)

БЕЛАРУСКІ ГІСТАРИЧНА-ВАЙСКОВЫ КАЛЯНДАР

СТУДЗЕНЬ

14-га студзеня, 1896 г. (г.эн. 85 гадоў назад) нарадзіўся ў вёсцы Аңгандрыя Новааляксандраўскага павету ваенны дзеяч генерал Геранім Убарэвіч. Зь Беларусіяй Убарэвіч звязаны й сваім паходжаньнем і частковая сваей бліскучай ваеннай кар'ерай, і да пэў-

БЕЛАРУСКА-ПОЛЬСКАЯ СУАДНОСІНЫ

(заканчэнніе з бачыны трапезай)

зъдзекваліся над Беларусамі там, дзе яны ўзялі ў свае рукі адміністрацыю з даручэння Немцаў.

Бачачы ў залі столькі беларускай інтэлігенцыі, кс. Гадлеўскі трапна зацеміў, што ў Вільні Лятувісы пры падтрымцы Немцаў, не дазволяць Беларусам разгарнуць шырэйшае дзейнасці. Ён прапанаваў пакінуць тут толькі невялікую колькасць нашых дзейных людзей а рэшта каб выехала ў Менск, а адтуль у акруговыя й паветавыя цэнтры ды там распачынала змаганье з польскімі элемэнтамі ды каб старалася рабіць усё тое, што магчыма ў ваеннай сітуацыі.

Пасыля ад'езду кс. В. Гадлеўскага, бальшыня нашай інтэлігенцыі пакінула Вільню, кіруючыся пераважна ў Менск. Новая цывільная німецкая ўлада мела свае мэты й да Беларусаў не заўсёды адносілася прыхільна. Многія Беларусы хутка разачараваліся. Да тайкіх належала і праф. Радаслаў Астроўскі, які займаў вышэйшае становішча ў адміністрацыі. Ён здэцыдаў выехаць у прыфронтавую паласу Арміі Цэнтар, у Смаленск, думуючы, што там патрапіць зрабіць больш, чым у Менску. Перад самым выездам у Смаленск, ён яшчэ змог паслаць у Вялейскую акругу, дакладней – у Маладэчна, Юстына Мурашку, ведамага беларускага дзеяча з часоў БНР, сябру Беларускай Вайсковай Камісіі пры ўрадзе БНР і магістра Аляксандра Калодку.

A. К-а

най ступені сваей трагічнай сімерція на 42-м годзе жыцця – 11.6.1937 г. – у часе сталінскага тэрору. Падчас ягона га арышту й паспешлівага расстрэлу ген. Убарэвіч быў галоўнакамандуючым Беларускага Ваеннае Акругі (з 11.6.1931 г.) Хоць Гераніму Убарэвічу не давялося мець шмат беспасярэдняга дачыненія да станаўлення беларускага савецкага дзяржаўнасці, ягоны вазны талент кампартыя выкарыстоўвала на іншых франтох грамадзянскай вайны (гл. Бел. СЭ, том 10, б. 412). Ведама, што ён быў прыхільнікам ідэі нацыянальнае свабоды й дзяржаўнае суверэнісці беларускага народу. На 14 і 15 з'ездах КП(б)Б Убарэвіч быў выбраны сябрам ЦК; сябрам Бюро ЦК КП(б)Б з 16.11.1931 да 30.5. 1937; сябрам ЦВК БССР 11-га склікання (1935–37), сябрам прэзыдыуму ЦВК БССР.

15-га студзеня 1582 г. (у наступным годзе споўніцца якраз 400-ыя ўгодкі), у Яме Запольскай, што ля Вялікіх Лукаў, было падпісане замірэнне на 10 гадоў паміж маскоўскім царом Іванам Чацьвертым і каралём Рэчыцаспалтай Сыціпанам Баторым, паводле якога Вялікае Княства Літоўскае атрымала назад Полацак захоплены маскоўцамі ў 1563 г., Вялікі амаль усю Лівонію. Здабыццё Лівоніі аслабіла маскоўшчыну ў вадносінах вайскова-стратэгічных з аднаго боку, не дапускаючы яе да берагоў Балтыкага мора, а з другога дало ВКЛ свабодны доступ да мора. Для навядзення парадку, пахінутага шматгадовай маскоўскай акупацыяй паўночных частак нашае дзяржавы і для зарганізаваньня адміністрацыі, кароль Баторы ғазначыў сваім намеснікам япіскапа Юрга Радзівіла, які ў вялікай меры спрычыніўся да адбудовы спустошанага ў зруйнаванага маскалямі краю.

20-га студзеня 1920 г. Дыпламатычная Місія Рады БНР у Латвіі і Эстоніі выслала дзяржаўнаму сакратару ЗША мэмарандум, у якім апісвалася справа

Косаўскі замак. XIX ст. Косава, Берасцейшчына.

ЗВАЖАЙ

5

тварэння беларускіх збройных сілаў і нацыянальнае абароны ў часе аднаўлення беларускае дзяржаўнасці ў 1917/1918 гг. У мэмарандуме адзначалася, што ўрад БНР зь першых дзён свайго існаванья стаў на шлях змаганья з бальшавізмам, і што, ня гледзячы на перашкоды бальшавікоў, на тэрыторыі Беларусі і Румыніі тварыліся беларускія вайсковыя адзьдзелы для абароны незалежнасці краіны. Падкрэслівалася таксама, што вялікай перашкодай у тварэнні беларускае нацыянальнае арміі была нямецкая акупацыя Беларусі ды неразумная палітыка Нямеччыны заігрыванья з бальшавікамі коштам Беларусі, спадзяючыся, што ёй удаца адзягнутымі з усходняга фронту сіламі выратаваць сітуацыю на заходзе.

22-га студзеня 1863 г. у Польшчы началося антырасейскае паўстаньне. У гэны дзень Цэнтральны Нацыянальны Камітэт выдаў маніфэст да народу, заклікаючы яго да змаганьня супраць расейскага царызму.

Паўстанье ў Польшчы адразу знайшло водгук і на землях ВКЛ. Ня гледзячы на тое, што паміж Беларусамі, званымі тады Літоўцамі, і Палякамі існавалі прынцыпавыя разыходжаньні ў нацыянальным і іншых пытаньнях і што Беларусь да паўстаньня ня была яшчэ падрыхтаваная, кіраунік беларускага вызвольнага руху Кастусь Каліноўскі пастапавіў далучыцца да яго і выкарыстаць яго для справы сацыяльнага й нацыянальнага вызвалення Беларусі.

13-га лютага "Літоўскі Правінцыяльны Камітэт" кіраваны Каліноўскім, абвесціў сябе рэвалюцыйным урадам і, прыняўшы назуву "Часовага Правінцыяльнага Ураду", заклікаў народ адмысловым маніфэстам узъняць паўстаньне і ў Беларусі. Адначасова быў выданы загад прыступіць да стварэння паўстанскіх адзьдзелаў і начаць шырокую кампанію з мэтай рэалізацыі ідэяў маніфэсту.

26-га студзеня 1564 г., 417 гадоў таму, каля Чашнікаў, на полі званым Іванскім, нашыя продкі разьбілі дашчэнту 30-тысячную маскоўскую армію, якой камандаваў ваявода Пётр Шуйскі. На чале 4-тысячнай арміі ВКЛ, да якой далучыліся ўзброеныя віламі й тапарамі мясцовыя сяляне, стаялі Вялікі Гэтман Літоўскі Мікалай Радзівіл Руды й Палявы Гэтман Рыгор Хадкевіч.

На полі бою палі маскоўскія князі Адаеўскі й Правоўскі, а ваявода Шуйскі быў засечаны сялянскім тапаром. Перамога над ракой Ула пакрыжавала пляны цара Івана Грознага для заваяванья нашае бацькаўшчыны й адначасна вырашила лёс другой Лівонскай вайны (гл. "Зважай", № 19, б. 5), у часе якой быў адабраны ад маскоўшчыны Палацак, а Іван Грозны быў вымушаны ў 1582 г. (гл. вышэй) падпісаць замірэнне, на моцы якога Москва зусім зраклася Лівоніі на карысць ВКЛ.

30-га студзеня 1667 г. у сяле Андрусаў, што ля Мсціслава, пасль шматмесячных перамоваў, было заключанае між Расеяй і Рэчпаспалітай перамір'е на трынадць з паловай гадоў. На аснове гэтага замірэння Москва зраклася Вільні й Палацку. Да Расеі ж адбыла Смаленшчына, Чарнігаўская й Северская землі, часткі Віцебскага ваяводзтва зь Вяліжам, Себежам і Невелем, Левабярэжная Украіна і на два гады Кіеў з ваколіцамі на адлегласці аднай мілі ад места.

Паводле Андрусаўскай умовы Палякі прызнавалі поўную свободу праваслаўнага веравызнання й недатыкальнасці праваслаўных епархіяў на землях ВКЛ, а таксама падпрадкаваньне кіеўскага мітрапаліта маскоўскаму патрыярху. Із свайго боку Расея

забавязалася захаваць на далучаных да яе землях вуніяцкія епархіі й цэрквы. Андрусаўскае перамір'е было завяршэннем польска-расейскага вайны, што пачалася ў 1654 г. і ў якую былі ўцягнутыя беларускія і ўкраінскія землі, а таксама Швэцыя і іншыя дзяржавы (гл. "Зважай", № 18, б. 5 і № 19, б. 7).

ЛЮТЫ

1-га лютага 1661 г. (1), дакладна 320 гадоў назад, у Магілёве выбухла антырасейскае паўстаньне. Абураны народ, на чале якога стаяў бурмістр гораду Йзэп Левановіч, разбройнік увесь сямітысячны расейскі гарнізон, перабіў яго, а ваявода Гарчакова й Паліектава перадаў у рукі Палякам.

Прычынай гэтага народнага паўстаньня былі зьдзекі маскоўскага войска над магілёўцамі на працягу сямі гадоў акупацыі места. За свой граічны чын грамадзяніе Магілёва былі звольнены ад гарадзіцкіх падаткаў, падводаў і вайсковых пастояў, а сам горад быў зрайнаны ўва ўсіх правах і прывілеях із сталічнымі местамі ВКЛ Вільні.

Магілёўскае паўстаньне зьяўляецца адным із шматлікіх эпізодаў згаданай вышэй 13-ці гадовай вайны паміж маскоўшчынай і Рэчпаспалітай, што пачалася ў 1654 г. з нападу 200-тысячнай расейскай арміі на землі ВКЛ і кончылася Андрусаўскім замірэннем у 1667 г.

Зноски:

1) Паводля "Гісторыі Бел. ССР", т. I, б. 327 – 2-га лютага 1661 г.

2-га лютага 1838 г. нарадзіўся на Горадзеншчыне беларускі нацыянальны гэрой, нястомны змагар за нацыянальную свабоду, сацыяльную справядлівасць і палітычную незалежнасць беларускага народу Кастусь Каліноўскі.

У нацыянальна-вызвольны рух Кастусь Каліноўскі ўключыўся будучы яшчэ студэнтам Пецярбурскага ўніверсітэту, які ён закончыў у 1860 г. Пасля вяртання ў Беларусь, апрануўшы вясковую саматканую сівітку, Каліноўскі вандраваў па роднай Горадзеншчыне, будзіў народ, усведамляў яго ў патрэбе змаганьня супраць царызму й паноў, што няволілі сялянства і ўвесь наш край.

Для рэвалюцыйнай пропаганды сярод сялян і пасяляховай падрыхтоўкі збройнага паўстаньня, летам 1862 г. Каліноўскі заргандізаваў нелегальную друкарню ў Беластоку і наладзіў выпуск першай беларускай газэты "Мужчкая Праўда". У газэце заклікаў да працы над адраджэннем беларускае культуры й дзяржаўнасці, праводзіў ідэю сялянскага рэвалюцыі, заклікаў сялянаў да расправы з польскімі панамі й расейскім царом, пропагаваў рэлігійную вуню ў Беларусі, як незалежную ад чужынцаў, нацыянальную беларускую рэлігію.

Калі 22-га студзеня 1863 году ў Польшчы началося антырасейскае паўстаньне, Кастусь Каліноўскі далучыўся да яго. 13 лютага "Літоўскі Правінцыяльны Камітэт", на чале якога стаяў Каліноўскі, абвесціў сябе рэвалюцыйным урадам і заклікаў народ адмысловым маніфэстам узъняць паўстаньне ў Беларусі.

Калі, пасль перамогі над польскімі нацыяналістамі з Варшавскага ўраду, якія хацелі кіраваць паўстаннем у Беларусі, Каліноўскі стаў на чале паўстаньня беларускіх сялян, ён правёў некалькі ўдалых апэрацыяў у баёх з царскімі войскамі й атрымаў не адну перамогу. Напалоханы размахам паўстаньня, царскі ўрад

ЗВАЖАЙ

кінуў на падаўленыне яго рэгулярныя вайсковыя злучаныні і адзьдзелы паўстанцаў былі разьбітыя. Кіраўнікі паўстаньня былі жорстка пакараныя, а Кастусь Каліноўскі загінуў на шыбеніцы 22-га сакавіка 1864 г. у Вільні. У гісторыю беларускага народу і беларускай літаратуры Кастусь Каліноўскі ўвайшоў як палымяны баращбіт за нацыянальную справу, як трывун і пісьменнік-публіцыст, што аддаў сваё жыцьцё справе вызваленія роднага краю і народу ад ланцугоў чужацкае, маскоўскае няволі.

5-га лютага 1919 г. у Беластоку быў падпісаны паміж цывільнымі і вайсковымі ўпаўнаважанымі Польшчы і Нямеччыны міжнародны дагавор аб эвакуацыі нямецкіх армій зь беларускіх і ўкраінскіх земляў. Дагавор гэты быў тайны і не вымагаў ратыфікацыі.

На аснове Беластоцкае Ўмоўы, нямецкае камандаваныне забясьпечыла сабе плянавую эвакуацыю; вярхойнае камандаваныне польскіх армій атрымала да звол на пераезд пераразь Беласток, Горадню і Ваўкаўск 10-тысячнай польскай арміі з мэтай захопу Вільні і беларускіх земляў. Беспасярэдным вынікам Беластоцкага Дагавору была польска-савецкая вайна, якая закончылася падпісаннем Рыскага Дагавору ў 1921 г. і падзелам Беларусі між СССР і Польшчай.

15-га лютага 1563 г., пасля спусташэння Дуброўны, Воршы, Віцебска і Шклова, маскоўская войскі, на чале з царом Іванам Грозным, захапілі Полацак. Аблога гэтага важнага эканамічнага і ваенна-стратэгічнага цэнтра ВКЛ пачалася ў студзені. Абаронай места кіраваў ваявода Давойна. Ня гледзячы на надзвычайні гэраізм абаронцаў, стомненія бязупынным змаганнем і страціўши ўсялякую надзею на падтрымку звонку, яны былі вымушаны пайсці на перамовы з царом Іванам, вымагаючы ад яго абяцанія, што пасля заходу гораду ён іх выпусціць на волю.

Абяцаныя сваё Іван Грозны датрымаў толькі ў дачыненьні да невялікай групы Палякаў, што знаходзіліся ў Полацку. Усю ж беларускую шляхту, сярод якой былі ведамыя магнаты Няміровіч, Корсак, Глябовіч, Эйсманы, а таксама ваяводу Давойну, біскупа Гарабурду і тысячы мужных Палачанёнкаў палонны мі і выслаў углыб Маскоўшчыны. Выразаўши ўсіх манахаў Бэрнардынаў і патапіўши ў Дэзвіне або возеры Валавае большую частку Жыдоў, цар Іван Грозны загадаў вывезыці з Полацку ў Расею ўвесь гарадзкі скарб, усе багацтвы і ўсе каштоўныя кнігі, летапісы і дакументы. Назначыўши князя Пятра Шуйскага сваім намеснікам, сам цар вярнуўся ў Маскоўшчыну. Полацак быў вызвалены спад маскоўскае акупациі 16 гадоў пазней, у 1579 г.

19-га лютага 1918 г. пачалося вызваленіе Менску адзьдзеламі Беларускай Народнай Рэспублікі. Акцыя была падрыхтаваная Беларускай Цэнтральнай Вайсковай Радай, утворанай у выніку франтавых зъездаў жаўнераў Беларусаў у 1917 г. На працягу двух дзён – 19 і 20 лютага – былі занятыя дом былога губэрнатора, галоўная бальшавіцкая база ў гатэлі "Эўропа", дзе знаходзіўся штаб Чырвонай Гвардыі і штаб змагання з контррэвалюцыяй ЧК, і ўсе іншыя стратэгічныя пункты гораду.

Пасля ачышчэння сталіцы ад бальшавікоў, улада ў Менску і ваколіцах перайшла ў рукі Рады Ўсебеларускага Кангрэсу, якая дзеяла да гэтага часу ў падпольі. Нямецкая войскі, якія пачалі наступ супраць Савецкай Расеі 18-га лютага 1918 г. уступілі ў вызвалены Менск толькі 25-га лютага.

21-га лютага 1918 г. адразу пасля вызваленія адзьдзеламі БНР Менску і колькі дзён перад акупаций гораду нямецкай арміяй, Выканаўчы Камітэт Рады Ўсебеларускага Кангрэсу абвесціў сябе найвышэйшай уладай у Беларусі і з'явіўся да жыхароў з адмысловай граматай "Да народаў Беларусі". Грамата гэтая ўвайшла ў гісторыю нашай Бацькаўшчыны як Першая Устаўная Грамата.

У ёй гаварылася, што "Мы павінны ўзяць свой лёс ува ўласныя руکі", што "Беларускі народ павінен зьдзейсніць сваё права на поўнае самавызначэнне, а нацыянальны меншасці – на нацыянальную аўтаномію". Для зрэалізаванья гэтага права Выканаўчы Камітэт у Першай Устаўной Грамате вызначыў скіканье на дэмакратычных асновах Устаноўчага Сойму і дэкрэтаваў утварэнне першага беларускага нацыянальнага ўраду – Народнага Сакратарыяту Беларусі. Адначасна быў створаны Менскі Беларускі полк і гарадзкая міліцыя, якія быў пакліканы падтрымоўваць парадак і эвэнтуальна стацца ядром будучай беларускай нацыянальнай арміі.

САКАВІК

1-га сакавіка 1881 г., дакладна 100 гадоў назад, 25-цігадовы беларускі рэвалюцыянер Ігнат Грыневіцкі забіў бомбай расейскага цара Аляксандру II. У часе замаху ён сам быў съмротна паранены і памёр вечарам у тойсамы дзень.

Ігнат Грыневіцкі нарадзіўся на Меншчыне ў 1856 г. Вучыўся ў Тэхналягічным Інстытуце ў Пецярбургу, дзе далучыўся да руху народавольцаў. Рух гэтых імкнуўся зынічыць царызм і перабудаваць Расейскую імперию на асновах фэдэральнай вольных народоў, у якой належнае месца заняла б і Беларусь. У 1879 г. Грыневіцкі зарганізаваў баявы гурток, мэтай якога было прысьпешыць развязвіцьцё рэвалюцыйнага руху шляхам тэрарыстычных актаў. Першым такім актам мела быць зынічэнне сымбалю дэспатызму – самога цара.

Забойствам Аляксандры II Ігнат Грыневіцкі адпомсціў яму за съмерць Кастуся Каліноўскага і тысячаў беларускіх паўстанцаў і за варожую палітыку цара да Беларусаў і іншых народай Расейскае імперыі.

1-га сакавіка 1944 г., на аснове 2-га артыкулу статуту Беларускай Цэнтральнай Рады ў Менску, прэзыдэнт БЧР Радаслаў Астроўскі выдаў загад пра арганізацыю Беларускай Краёвой Абароны (БКА) (1). Камандуючым БКА быў вызначаны маёр Ф. Кушаль, а начальнікам штабу – капітан Віталі Мікула. Абодвы яны апрацавалі мабілізацыйныя планы і 10.3.1944 г. была абвешчаная мабілізацыя. Было зарганізавана 44 батальёны пехаты і адзін сапёрны. У вайсковых адзьдзелах апнулася каля 50 тыс. чалавек. Кажны батальён быў самастойны і хадзіў камандзерамі быў Беларусы, яны падлягалі загадам і не маглі дзейнічаць бязь ведама нямецкіх уладаў. (2)

Праз тры месяцы, у чэрвені 1944 г. у Менск была пакліканая, на добраахвотных асновах, моладзь зь сярэдняй асветай і такім чынам паўстала першая Школа Камандзераў Беларускага Краёвае Абароны. (3)

Зноскі:

1) "За Дзяржаўную Незалежнасць Беларусі" (дакументы і матэрыялы), Лёндан, 1960, б. 89.

2) К. Акула: "Змагарнія дарогі", Торонто, 1962, б. 32.

3) Тамсама, б. 33 і наагул уся кніга-аповесьць.

З В А Ж А Й

3-га сакавіка 1067 году, на рацэ Нямізе недалёка ад Менску адбылася крывавая бітва паміж аб'еднанымі сламі кіеўскага, чарнігавскага і пераяслаўскага князёў і войскамі полацкага князя Усяслава Вялікага званага таксама Чарадзеем (1044 - 1101). Бой закончыўся познай ноччу зь вялікімі стратамі для абодвух бакоў і, праўдападобна, бяз вырашальнае перамогі.

Неўзабаве пасля бітвы на Нямізе праціўнікі Усяслава павялі зь ім перамовы пра мір. Кіеўскі князь Ізяслаў Яраславіч заманіў Усяслава ў свой лягер ля Воршы і вераломна захапіў яго ў палон. Затым адправіў яго ў Кіеў і пасадзіў у турму. У верасьні 1068 г. у Кіеве адбылося паўстаньне і паўстанцы выбралі князем Усяслава, аднак яго панаванье працягвалася там нядоўга. Усяслаў Чарадзей вярнуў сабе Полацкую зямлю ў 1071 г.

Бітва над Нямігай была адным з эпізодаў шматвековага змагання Полацкага княства супраць цэлага комплексу Кіеўскай Русі за сваю палітычную незалежнасць. Змаганье гэтае пачалося ў другой палове X ст., збройным канфліктам паміж полацкім князем Рагвалодам і ноўгарадзкім Уладзімерам і кончылася паходам злучаных сілаў падудадных Кіеву князёў супраць полацкіх Усяславічаў у 1128 г.

5-га сакавіка 1926 г., 55 год назад, у Доме Працаўнікоў Асьветы ў Менску распачаўся адкрыты працэс над Лістападаўцамі. На лаве падсудных былі арганізатары й кіраўнікі лістападаўскага руху: настаўнік Юрка Лістапад і студэнты Міхась Макарэння, Нічышар Мяцельскі, Мікола Казак, Дзямідовіч і Кубрыка. На судовым працэсе прысутнічалі шматлікія ведамыя беларускія пісьменнікі й паэты, як Янка Купала, Зымітрок Бядуля й іншыя, а таксама прафэсары, настаўнікі і вялікая колькасць студэнтаў БДЗУ і Педагагічнага Тэхнікуму. Якуб Колас выступаў съветкай.

Падсудных абвінавачвалі ў падрыхтоўцы збройнага антыбальшавіцкага паўстання, дыэрсіі й пашираньні антысаўецкай літаратуры. Пасля колькіднёвага працэсу, яны былі засуджаны на кару ад двух да пяці год турэмнага зняволеня. "Лістападаўскі рух" быў шырокай падпольнай антыбальшавіцкай арганізацыяй што паўсталі ў Слуцку на агульнаадукычных курсах краязнаўчага гуртка ў пачатку 1925 году. Рух гэты хутка перакінуўся ў іншыя раёны Беларусі, выходзячы далёка за межы Случчыны. Лістападаўцы выдавалі свой рукапісны часопіс "Наша Слова", якога выйшла два нумары. Дэвізам Лістападаўцаў было: "За вольную й незалежную Беларусь!"

14-га сакавіка 1101 г., 880 годоў назад, памёр славуты полацкі князь Усяслаў Чарадзей. Усяслаў заняў княскі пасад у Полацку пасля съмерці свайго бацькі Брачыслава ў 1044 г. Ен адзначыўся вялікімі ваенными і палітычнымі здольнасцямі, адвагай і рашучасцяй у дзеяньнях.

Некаторы час Усяслаў стараўся падтрымоўваць добрасуседzkія дачыненіні з кіeўскімі князямі Яраславічамі. У 1060 г. ён навет браў удзел у супольным паходзе супраць Полацка. Аднак у далейшым ён працягваў палітыку запачаткованую Брачыславам. У 1065 г. Усяслаў Вялікі спрабаў далучыць да Полацку крывіцкі Пскоў, аднак бяз вынікаў. У наступным годзе ён заваяваў Ноўгарад, прылучаючы яго да свайго княства. Гэты факт спрычыніўся да вайны з Яраславічамі, кульминацыйным пунктам якой была згаданая бітва над ракой Нямігай. Вялікай заслугай Усяслава

Чарадзея было тое, што ён здолеў утрымаць незалежнасць беларускага полацкага княства, аўтаднай вакол яго шматлікія беларускія ўдзельныя княствы й землі і такім чынам замацаваў беларускую дзяржаўнасць, падваліны пад якую паклалі ягоныя продкі князі Брачыслав, Ізаслаў і Рагвалод.

19-га сакавіка 1918 г.. Выканавучы Камітэт Рады Усебеларускага Кангрэсу быў перайменаваны ў Раду Беларуское Народнае Рэспублікі. Гэтае перайменаваньне наступіла ў сувязі із шпаркім насыплюваннем ідэй беларускай дзяржаўнасці і незалежнасці і папаўненнем беларускага нацыянальнага цэнтра прадстаўнікамі рэвалюцыйнай дэмакратіі нацыянальных меншасцяў, Віленскай Беларускай Рады, сябрамі Беларускага Народнага Прадстаўніцтва і прадстаўнікамі гарадоў і земстваў.

ВК Рады Усебеларускага Кангрэсу быў выбраны Радай Кангрэсу пасля разгону яго бальшавікамі ў канцы сінёжня 1917 г. Ад гэтага часу і аж да перайменаваньня Камітэту ў Раду БНР ён кіраваў усей беларускай вызвольнай справай. Да 19.2.1918 г. ВК існаваў нелегальна і дзеючы у падпольлі. 21 лютага, адразу пасля вызвалення Менску, Камітэт абвесціці сябе найвышэйшай уладай у Беларусі й выдаў Першую Устаўную Грамату да народаў Беларусі, ствараючы першы беларускі ўрад – Народны Камісарыят. 9.3.1918 г. ён выдаў Другую Устаўную Грамату, якая стала першым канстытуцыйным афармленнем незалежнай дэмакратычнай беларускай дзяржавы – Беларускай Народнай Рэспублікі.

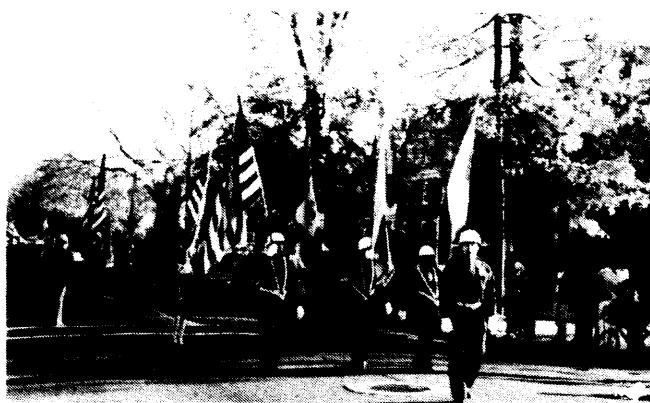
22-га сакавіка 1864 г., у дэсечы гадзін грыщаць хвілін раніцы, на Лукіскім пляцы ў Вільні, загінуў на шыбеніцы беларускі нацыянальны герой Кастусь Каліноўскі. Каліноўскі быў арыштаваны ноччу 10-га лютага. Перад съмерцяй, будучы ў вастрозе, ён напісаў ведамы ліст да беларускага народу, у якім заклікаў да змагання супраць маскоўскай няволі. Ліст быў падпісаны псеўданімам "Яська – гаспадар спад Вільні". Ізъ съмерцяй Кастуся Каліноўскага было канчаткова зылківідаванае кіраване ім паўстаньне, якое выбухла ў Беларусі ў 1863 г. (гл. таксама вышэй – 22.1. 1863 і 2.2. 1838).

24-га сакавіка 1918 г. вечарам, у Менску, у будынку Рады Беларускай Народнае Рэспублікі пачалося супольнае паседжанье Рады БНР і прадстаўнікоў Віленскай Беларускай Рады. Адзінае пытаньне, якое стаяла на парадку дня паседжанья было абвешчаныне незалежнасці Беларусі. З дакладам у гэтым пытаньні выступіў старшыня першага ўраду – Народнага Сакратарыяту БНР – Язэп Варонка.

Пасля дакладу разгарнулася жывая дыскусія. Усе беларускія партыі злажылі дэкларацыю аб падтрыманні тэзы дакладчыка. Тэзу гэту падтрымалі таксама прадстаўнікі жыдоўскага й польскага мяшэнія. Супраць прапанаваў старшыні ўраду выступілі толькі прадстаўнікі расейскага мяшэнія. Пасля колькігадзінай дыскусіі была выбраная рэдакцыйная камісія. Яна складалася з прадстаўнікоў усіх партый і груповак.

Па заканчэнні працы камісіі, раніцою 25-га сакавіка была абвешчаная і прынятая адмысловая рэзалюцыя пра абвешчаньне Беларускай Народнай Рэспублікі незалежнай дзяржавай. Адначасна была прынятая Трэцяя Устаўная Грамата да Беларускага Народу, якая сталася завершаным актам ідэі нацыянальчай дзяржаўнасці Беларусі.

(Канец на бач. 8-й)

Летась 2-га лістапада ў Нью Брансвіку, Н.Дж. адбылася "парада съцягоў". Беларускую съцяжную варту вядзе камандзэр Згуртавання Амэрыканска-Беларускіх Вэтэранаў С. Гутырчык. Наш група атрымала ўжо чацьвертую стужку ўзнагароды.

У СПРАВЕ ВЫДАНЬНЯ ТРЭЦЯЙ КНІГІ "ГАРАВАТКІ"

Як ужо раней паведамлялася, трэцяя кніга "Гараваткі", што называеца "Беларусы, вас чакае зямля", ужо ў наборы і яе выданьне плянуецца за два месяцы, значыща сёлетній вясной. Таму, што друкарня патрабуе пакрышыцца коштам друку адразу пасля выходу, прашу неадкладна прысылаць падпіску й ахвяры. Кніга, каля 300 бачынаў, будзе каштаваць 20 данад. даляраў. Грошы прашу прысылаць на адрес "Зважай".

К. Акула

КАЛЯНДАР (Заканчэнне з бачыны 7-й)

26-га сакавіка, 1532 г., Вялікае Княства Літоўскасе і Польшча падпісалі трактат, што ўстанаўляў абаронны саюз дзівёх дзяржаваў і працарыянальна дзяліў між імі вайсковыя выдаткі. Умовы трактату прадугледжвалі супольную абарону ад ворагаў, асабліва Татараў. Абедзьве дзяржавы забавязаліся памагаць адна другой у выпадку нападу ворага на адну з іх. У вабароне межаў Беларусы (тады званыя Літоўцамі) і Палякі павінны былі памагаць адны другім пасылкай невялікіх адзьдзелаў.

Абедзьве краіны забавязваліся таксама здабываць зброяй усякую тэрыторыю, ад іх адарваную. Умовы гэтага трактату былі вялікай перамогай дыпляматыі нашых продкаў. Яны ўкаранавалі поспехам векавыя намаганні ВКЛ захаваць сваю незалежнасць. Трактат з 1532 году практычна ануляваў вымушаныя абставінамі й няспрыяльнія для Літвы ўмовы Мельніцкай вуніі з 1501 г. Цяпер ВКЛ разглядалася як самастойная дзяржава, звязаная з Польшчай адно сяброўскім дружжлюбнымі адносінамі.

В. Сенкевіч

6-га лістапада, 1980 г. у Нью Ерку памёр выдатны беларускі навуковец, літаратуравед, гісторык і журналіст др. Ст. Станкевіч. На здымку дамавіну з астанкамі нябожчыка, накрытую бел-чырвона-белым съцягам праводзяць на апошні супачын на могільніку ў Іст Брансвіку.

ГОСЫШ Ў БЕЛАРУСАЎ АЎСТРАЛИИ

26-га сінегня летась у Аўстралію прыехалі ген. др. Я. Сажыч з Дэтройту ў ЗША і пісьменнік, рэдактар "Зважай", К. Акула з Таронта ў Канадзе.

27-га сінегня ў Мэльбурне госьці віталі Агульную Сустрэчу Беларусаў Аўстраліі ў Мэльбурне, а К. Акула чытаў свае творы на канцэрце, што адбыўся 29-га сінегня. Ген. Я. Сажыч пасля гэтага наведаў і беларускі асяродак у Адэляйд.

У Сыненні К. Акула ўдзельнічаў у беларускай радыё праграме на праваслаўную куцьцу, а на сустрэчу Новага Году паводле старога календара нашы госьці ўзялі ўдзел у беларускай гадзіннай радыёпраграме, дзе кожны паасобку даў слухачом інтэрвю. Пасля гэтага Я. Сажыч і К. Акула сустракалі Новы Год за гасцінным сталом між сыненніскіх суродзічамі у Беларускім Клубе.

ФОНД "ЗВАЖАЙ"

Ад 4-га кастрычніка летась да 25-га лютага сёлета на "Зважай" быў наступны прыход:
М. Махнac – 9,00 дал., В. Кажан – 2,00, А. Протас – 5,00, Н. Кушаль – 11,65, др. Л. Трусэвіч – 20,00, П. Станкевіч – 2,00, Ю. Андрусышын – 5,00, М. Нікан – 13,50, Я. Гавенчык – 13,50, І. П. Г. – 35,88, К. Мярляк – 11,80, А. Балкоўскі – 12,00, С. Гутырчык – 12,00, С. Гутырчык (з продажы) – 41,51, В. Сянькевіч – 12,10, К. Акула – 7,00.

Разам – 213 дал. 94 ц.

Ахвярадаўцам і падпішчыкам вялікае дзяякі!